अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षहरुले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२५] १ एस.सी.आर. २३० : २०२५ आईएनएससी ३१

जित विनायक अरोलकर विरुद्ध गोवा राज्य र अन्य।
(फौजदारी अपिल नं. ३९३/२०२४)
०६ जनवरी २०२५

[अभय एस. ओका र उज्ज्वल भुयान, न्यायाधीशहरू]

विचारणीय मुद्दा

आक्षेपित फैसलाद्वारा, उच्च न्यायालयले पुनरावेदकले दायर गरेको रिट निवेदनलाई खारेज गरेको छ, जसमा भारतीय दण्ड संहिता, १८६० को धारा ४२० अन्तर्गत सजाय हुने अपराधको लागि चौथो उत्तरदाताको अनुरोधमा दर्ता गरिएको प्रथम सूचना प्रतिवेदनलाई रद्द गर्न माग गरिएको थियो।

हेडनोट्स†

भारतीय दण्ड संहिता, १८६० – धारा ४२० – मिति १६.१०.२०१८ मा, चौथो उत्तरदाताले बाह्रवटा छुट्टाछुट्टै देवानी मामिला दायर गरे, जसमा विवादित सम्पत्तिको सम्बन्धमा आफ्नो स्वामित्वको घोषणा दाबी गरिएको थियो – मिति २३.१०.२०२० मा, चौथो उत्तरदाताले आफ्नो गठित वकिल मार्फत प्रहरीमा उजुरी दर्ता गरे, जसमा पुनरावेदकले दुवै सह-मालिकका सबै कानूनी उत्तराधिकारीहरूको सहमति बिना विवादित सम्पत्तिको एक भाग बेचेको आरोप लगाए – उक्त उजुरीको आधारमा, प्रहरीले आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदन दर्ता गर्यो – पुनरावेदकले प्रथम सूचना प्रतिवेदन खारेज गर्न माग गरे:

ठहर: पुनरावेदकले भने कि पुनरावेदक वीएन र एसएनका गठित वकिल हुन्, जो आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको विषयवस्तु रहेका बिक्री लिखतहरू अन्तर्गतका बिक्रेताहरू हुन् – यो उल्लेख गर्न सान्दर्भिक छ कि चौथो उत्तरदाताका गठित वकिलले उजुरीमा यो कुरा उल्लेख गर्न छुटाएका छन् कि उजुरी दर्ता गर्नुभन्दा दुई वर्ष अघि चौथो उत्तरदाताद्वारा घोषणात्मक मामिला दायर गरिएको थियो, जुन विचाराधीन थिए – चाखलाग्दो कुरा, प्रथम सूचना प्रतिवेदन दर्ता भएको दुई वर्ष पछि, मिति १३.१०.२०२२ मा, चौथो उत्तरदाताले प्रहरीमा पूरक उजुरी दर्ता गरे जसमा उक्त वीएन र एसएनले पनि अपराध गरेको आरोप लगाए – चौथो उत्तरदाताको गुनासो यो छ कि बिक्री लिखत अन्तर्गतका बिक्रेताहरूको विवादित सम्पत्तिमा अविभाजित अंश मात्र थियो, र उनीहरूले बिक्री लिखतहरू अन्तर्गत सम्पूर्ण विवादित सम्पत्ति बेच्न सक्दैनथे – पुनरावेदकको भनाइ छ कि जे बेचिएको छ त्यो वीएन र एसएनको हक, स्वामित्व र हित हो – यसरी, पक्षहरू बीचको विवाद मुख्य रूपमा देवानी विवाद हो – प्रस्तुत मामिलामा, पुनरावेदकले चौथो उत्तरदातालाई कसरी धोका दिए र पुनरावेदकद्वारा बिक्री लिखतहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्यले चौथो उत्तरदातालाई शरीर, मन, प्रतिष्ठा वा सम्पत्तिमा कसरी क्षति पुर्यायो वा पुर्याउन सक्ने सम्भावना थियो भन्ने कुरा बुझ्न असम्भव छ – पुनरावेदकले चौथो उत्तरदाताको तर्फबाट बिक्री लिखतहरू कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य राखेका छैनन् – उनले चौथो उत्तरदाताको हक हस्तान्तरण गर्ने उद्देश्य राखेका छैनन् – पुनरावेदकले चौथो उत्तरदातालाई विवादित सम्पत्ति हस्तान्तरण गर्न वा हस्तान्तरण गर्न धोका दिएको कुनै आरोप छैन – उजुरीलाई सही मान्दा, भारतीय दण्ड संहिताको धारा ४१५ अन्तर्गत ठगीको अपराध पुनरावेदक विरुद्ध प्रमाणित हुँदैन – यसबाहेक, चौथो उत्तरदाताले देवानी मामिला दायर गरेको मितिबाट दुई वर्षको समय पछि पहिलो पटक उजुरी दर्ता गरे – उजुरीमा, उनले यो तथ्य लुकाए कि देवानी मामिलाहरू पहिले नै दायर गरिएका थिए जसमा अस्थायी निषेधाज्ञाका लागि आवेदनहरू दिइएका थिए – जब स्वामित्वको बारेमा विवाद

थियो, मामिला दायर गरेको दुई वर्ष पछि चौथो उत्तरदाताले फौजदारी कानूनलाई सक्रिय बनाउने कार्य कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग बाहेक अरू केही होइन – तसर्थ, आक्षेपित फैसला खारेज गरियो – साथै, प्रथम सूचना प्रतिवेदन र त्यसमा आधारित कारबाहीहरू पुनरावेदकको विरुद्धमा मात्र रद्द र खारेज गरियो। [अनुच्छेद ९, १०, १२.१, १३, १४]

- लेखक

उद्धृत मामिला कानून

मोहम्मद इब्राहिम विरुद्ध बिहार राज्य [२००९] १३ एससीआर १२५४ : (२००९) ८ एससीसी ७५१ – मा निर्भर।

विजयसारथी र अन्य विरुद्ध सुधा सीताराम र अन्य [२०१९] २ एससीआर १८५ : (२०१९) १६ एससीसी ७३९; मेसर्स नीहारिका इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा. लिमिटेड विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य र अन्य [२०२१] ४ एससीआर १०४४ : (२०२१) १९ एससीसी ४०१; अमित कपूर विरुद्ध रमेश चन्दर र अन्य [२०१२] ७ एससीआर ९८८ : (२०१२) ९ एससीसी ४६० – लाई सन्दर्भ गरियो।

ऐनहरूको सूची
भारतीय दण्ड संहिता, १८६०।

मुख्य शब्दहरूको सूची

भारतीय दण्ड संहिताको धारा ४१५; भारतीय दण्ड संहिताको धारा ४२०; खरिदकर्ताहरू; बिक्री लिखतहरू; झूटो प्रतिनिधित्व; स्वामित्व; अधिकारको हस्तान्तरण; ठगीको अपराध।

मामिला उत्पन्न भएको

फौजदारी पुनरावेदन क्षेत्राधिकार: फौजदारी पुनरावेदन नं. ३९३/२०२४

उच्च न्यायालयको मिति ०१.०३.२०२३ को फैसला र आदेश, गोवामा बम्बईको न्यायपालिकाको सीआरएलद्व्युपी नं. ५५/२०२२ बाट उत्पन्न भएको

पक्षहरूका लागि उपस्थिति

हुजेफा अहमदी, वरिष्ठ अधिवक्ता, निनाद लाउड, अभिजीत गोसावी, सुनिल शेट्टी, अथनैन नाइक, डिकोस्टा इभो म्यानुअल साइमन, अधिवक्ताहरू पुनरावेदकका लागि।

देवदत्त कामत, वरिष्ठ अधिवक्ता, अभय अनिल अन्तुरकर, ध्रुव ट्याङ्क, अनिरुद्ध अवलगावकर, सुश्री सुरभि कपूर, राजेश गुलाब इनामदार, सिद्धान्त कुमार सिंह, अरसलान मोहम्मद, अधिवक्ताहरू उत्तरदाताहरूका लागि।

सर्वोच्च न्यायालयको फैसला/आदेश

फैसला

अभय एस. ओका, न्यायाधीश

तथ्यात्मक पक्ष

१. आक्षेपित फैसलाद्वारा, उच्च न्यायालयले पुनरावेदकले दायर गरेको रिट निवेदनलाई खारेज गरेको छ, जसमा भारतीय दण्ड संहिता, १८६० (संक्षेपमा, 'आईपीसी') को धारा ४२० अन्तर्गत सजाय हुने अपराधको लागि चौथो उत्तरदाताको अनुरोधमा दर्ता गरिएको प्रथम सूचना प्रतिवेदन (संक्षेपमा, 'आक्षेपित एफआईआर') लाई रद्द गर्न माग गरिएको थियो।

२. विवाद "क्यापनिभोरिल गुएरा", "क्यापनिभोरिल मोली" वा "कापनी वरिल घेरा" भनेर चिनिने सम्पत्तिसँग सम्बन्धित छ जुन धर्गालिम गाउँ, पर्नेम, गोवामा अवस्थित छ, जसलाई बार्देजको भूमि दर्ता कार्यालयमा नं. ६३ मा पृष्ठ ११V पुस्तक बी-१(नयाँ) को क्रम संख्या ४८१/० (छोटकरीमा, 'विवादित सम्पत्ति') मा वर्णन गरिएको छ।

३. मिति १६ अक्टोबर २०१८ मा, चौथो उत्तरदाताले गोवाको देवानी न्यायालयमा बाह्रवटा छुट्टाछुट्टै देवानी मामिला दायर गरे, जसमा विवादित सम्पत्तिको सम्बन्धमा आफ्नो स्वामित्वको घोषणा दाबी गरिएको थियो। चौथो उत्तरदाताले दायर गरेको मामिलामा, यो दाबी गरिएको थियो कि विवादित सम्पत्ति साझा र अविभाजित सम्पत्ति हो जसमा चौथो उत्तरदाताको अविभाजित अंश छ, जुन उनले आफ्नो बुबाबाट उत्तराधिकारमा प्राप्त गरेका थिए। पुनरावेदकले मिति १ सेप्टेम्बर २०२० मा मामिलामा लिखित जवाफ दायर गरे र दावी गरे कि सम्पत्ति मूलतः सकाराम सदाशिव नाटेकर नामक व्यक्तिको स्वामित्वमा थियो। मिति २३ अक्टोबर २०२० मा, चौथो उत्तरदाताले आफ्नो गठित वकिल मार्फत प्रहरी उपरीक्षक, उत्तर गोवा जिल्लामा उजुरी दर्ता गरे, जसमा पुनरावेदकले दुवै सह-मालिकका सबै कानूनी उत्तराधिकारीहरूको सहमति बिना विवादित सम्पत्तिको एक भाग बेचेको आरोप लगाए। उक्त उजुरीको आधारमा, प्रहरीले आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदन दर्ता गर्यो। पुनरावेदकलाई सत्र न्यायालयले आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको सम्बन्धमा मिति १० फेब्रुअरी २०२१ को आदेश मार्फत अग्रिम जमानत दिएको थियो। मिति २३ अक्टोबर २०२१ मा, पुनरावेदकले प्रथम सूचना प्रतिवेदन खारेज गर्न उच्च न्यायालयमा रिट निवेदन दायर गरे। मिति १ मार्च २०२३ को आक्षेपित फैसलाद्वारा, उच्च न्यायालयले निवेदन खारेज गर्यो।

निवेदनहरू

४. पुनरावेदकको तर्फबाट उपस्थित वरिष्ठ अधिवक्ताले भने कि पुनरावेदक विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकरका गठित वकिल हुन्, जो आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको विषयवस्तु रहेका बिक्री लिखतहरू अन्तर्गतका बिक्रेताहरू हुन्। उनले भने कि चौथो उत्तरदाताले आफ्नो उजुरीमा बिक्री लिखत अन्तर्गत विवादित सम्पत्तिको सम्बन्धमा बिक्रेताहरूको सह-स्वामित्व स्वीकार गरेका थिए। वरिष्ठ अधिवक्ताले भने कि चौथो उत्तरदाताले देवानी मामिला दायर गरेको दुई वर्षभन्दा बढी समयपछि उजुरी दर्ता गरेका थिए। वरिष्ठ अधिवक्ताले सकाराम सदाशिव नाटेकर कसरी सन् १९२८ र १९२९ मा कार्यान्वयन गरिएका कागजातहरूको आधारमा विवादित सम्पत्तिको मालिक बने भन्ने कुरा औंल्याए। उनले भने कि विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकर सकाराम सदाशिव नाटेकरका

कानूनी प्रतिनिधि हुन्। उनले भने कि दुबैले गोवा राज्यमा लागू सम्पत्तिको मिलनको शासनको दृष्टिकोणबाट विवादित सम्पत्तिमा आधा अंश दाबी गरे। उनले औंल्याए कि, मिति १० मे २०१३ मा, पुनरावेदकले विवादित सम्पत्तिको सम्बन्धमा कुनै पनि इच्छुक पक्षबाट आपत्तिहरू माग्न सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरेका थिए।

५. उनले औंल्याए कि भारतीय दण्ड संहिताको धारा ४१५ अन्तर्गत ठगीको अपराधका तत्वहरू प्रमाणित भएनन्। उनले यस न्यायालयको आर.के. विजयसारथी र अन्य विरुद्ध सुधा सीताराम र अन्य १ को मामिलामा भएको फैसलालाई उद्धृत गरे। उनले यस न्यायालयको मोहम्मद इब्राहिम विरुद्ध बिहार राज्य २ को मामिलामा भएको फैसलालाई पनि उद्धृत गरे। पुनरावेदकको तर्फबाट उपस्थित वरिष्ठ अधिवक्ताको भनाइ छ कि आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको दर्ता दुर्भावनापूर्ण थियो। उनले औंल्याए कि पुनरावेदक, एक व्यवसायी हुनुको साथै, महाराष्ट्र गोमान्तक पार्टीका सक्रिय सदस्य हुन् र गोवा राज्यको विधान सभाका सदस्य हुन्।

१ [२०१९] २ एससीआर १८५ : (२०१९) १६ एससीसी ७३९

६. चौथो उत्तरदाताको प्रतिनिधित्व गर्ने वरिष्ठ अधिवक्ताले भने कि पुनरावेदकले संयुक्त राज्य अमेरिकाका बासिन्दा चौथो उत्तरदाताको सम्पत्तिलाई बेइमानीपूर्वक दुरुपयोग गर्ने प्रयास गरे र विवादित सम्पत्ति तेस्रो पक्षलाई बेचे। उनले चौथो उत्तरदाता सह-मालिक भएको जानकारी हुँदाहुँदै त्यसो गरेका हुन्। उनले भने कि चौथो उत्तरदाताको पूरक बयान आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनमा रेकर्ड गरिएको थियो। कोभिड-१९ का कारण, आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको आधारमा अनुसन्धान गर्न सकिएन। उनले यस न्यायालयको मेसर्स नीहारिका इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रा. लिमिटेड विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य र अन्य ३ को मामिलामा भएको फैसलालाई उद्धृत गरे र भने कि अनुसन्धानको प्रारम्भिक चरणमा प्रथम सूचना प्रतिवेदनमा हस्तक्षेप गरेर अनुसन्धानलाई रोक्न सकिँदैन। उनले भने कि प्रथम सूचना प्रतिवेदन एक विश्वकोश होइन जसले अपराधका सबै तथ्य र विवरणहरू खुलाउन सक्छ। उनले यो पनि औंल्याए कि बिक्री लिखत अन्तर्गतको लेनदेन पुनरावेदकलाई हस्तान्तरण गरिएको छ न कि नाटेकर परिवारका सदस्यहरूलाई। उनले भने कि देवानी मामिला विचाराधीन हुनु नै फौजदारी कारबाही खारेज गर्ने आधार होइन किनभने कुनै पक्षको आचरणले अपराध हुन सक्छ र देवानी दाबी पनि उत्पन्न हुन सक्छ। उनले यस सम्बन्धमा यस न्यायालयको अमित कपूर विरुद्ध रमेश चन्दर र अन्य ४ को मामिलामा भएको फैसलालाई उद्धृत गरे। वकिलले उच्च न्यायालयको आदेशलाई कायम राखेर प्रहरीलाई अनुसन्धान पूरा गर्ने अवसर दिन सकिने बताए।

७. गोवा राज्यको तर्फबाट उपस्थित वकिलले आक्षेपित फैसला र आदेशलाई समर्थन गरे।

निवेदनहरूको विचार

८. हामीले एउटा बिक्री लिखतलाई ध्यानपूर्वक अध्ययन गरेका छौं, जुन आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको विषयवस्तु हो। बिक्री लिखतहरू समान छन्।

२ [२००९] १३ एससीआर १२५४ : (२००९) ८ एससीसी ७५१
३ [२०२१] ४ एससीआर १०४४ : (२०२१) १९ एससीसी ४०१
४ [२०१२] ७ एससीआर ९८८ : (२०१२) ९ एससीसी ४६०

पुनरावेदकले विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकरका गठित वकिलको रूपमा र पुष्टि गर्ने पक्षको रूपमा आफ्नो क्षमतामा बिक्री लिखतमा हस्ताक्षर गरे। विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकरले पुनरावेदकको पक्षमा कार्यान्वयन गरेको उक्त वारेसनामामा यो उल्लेख छ कि कार्यान्वयनकर्ताहरू, अर्थात् विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकर, विवादित सम्पत्तिका सह-मालिक हुन्। आक्षेपित प्रथम सूचना प्रतिवेदनको विषयवस्तु रहेका बिक्री लिखतहरूको कानूनी प्रभाव यो हो कि विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकरको स्वामित्व अधिकार खरिदकर्ताहरूलाई हस्तान्तरण गरियो।

९. यो उल्लेख गर्न सान्दर्भिक छ कि चौथो उत्तरदाताले अक्टोबर २०१८ मा देवानी मामिला दायर गरेका थिए। मामिलामा, उनले आफूलाई सह-मालिक वा विवादित सम्पत्तिमा अविभाजित अंश भएको व्यक्ति भएको दाबी गर्छन्। उक्त मामिला दायर गरेको दुई वर्ष पछि, चौथो उत्तरदाताका गठित वकिलले मिति २३ अक्टोबर २०२० मा प्रहरी उपरीक्षक समक्ष उजुरी दर्ता गरे। उजुरीमा, उनले भने कि विवादित सम्पत्ति मूलतः चौथो उत्तरदाता र सदाशिव नाटेकरका पूर्वजको स्वामित्वमा थियो। उजुरीको अनुच्छेद ५ मा, चौथो उत्तरदाताका गठित वकिलले यसरी भने:

"५. धोका, जालसाजी र जग्गा कब्जा गर्ने यो खराब र दुर्भावनापूर्ण अभ्यासलाई सदाशिव सखाराम नाटेकरका कानूनी उत्तराधिकारीहरूको वारेसनामा धारक भएको दाबी गर्ने श्री जित विनायक अरोलकरले व्यवस्थित र उच्च-हातले गरेका छन्। उक्त सदाशिव नाटेकर उक्त सम्पत्तिका वैकुण्ठ रावलू खलपसँग सह-मालिक थिए। तसर्थ, यो स्पष्ट छ कि, उक्त सम्पत्ति कुनै पनि हालतमा उक्त सम्पत्तिका दुवै सह-मालिकका सबै कानूनी उत्तराधिकारीहरूको स्पष्ट सहमति बिना मनमानी रूपमा बेच्न सकिँदैन।"

(जोड दिइएको)

यो उल्लेख गर्न सान्दर्भिक छ कि चौथो उत्तरदाताका गठित वकिलले उजुरीमा यो कुरा उल्लेख गर्न छुटाएका छन् कि उजुरी दर्ता गर्नुभन्दा दुई वर्ष अघि चौथो उत्तरदाताद्वारा घोषणात्मक मामिला दायर गरिएको थियो, जुन विचाराधीन थिए। चाखलाग्दो कुरा, प्रथम सूचना प्रतिवेदन दर्ता भएको दुई वर्ष पछि, मिति १३ अक्टोबर २०२२ मा, चौथो उत्तरदाताले प्रहरीमा पूरक उजुरी दर्ता गरे जसमा उक्त विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकरले पनि अपराध गरेको आरोप लगाए।

१०. यसरी, संक्षेपमा, चौथो उत्तरदाताको गुनासो यो छ कि बिक्री लिखत अन्तर्गतका बिक्रेताहरूको विवादित सम्पत्तिमा अविभाजित अंश मात्र थियो, र उनीहरूले बिक्री लिखतहरू अन्तर्गत सम्पूर्ण विवादित सम्पत्ति बेच्न सक्दैनथे। पुनरावेदकको भनाइ छ कि जे बेचिएको छ त्यो विद्या नाटेकर र सञ्जय नाटेकरको हक, स्वामित्व र हित हो। तसर्थ, पक्षहरू बीचको विवाद मुख्य रूपमा देवानी विवाद हो।

११. धारा ४१५, जसले ठगीलाई परिभाषित गर्दछ, यस प्रकार छ:

"४१५. ठगी - जसले, कसैलाई धोका दिएर, जालसाजी वा बेइमानीपूर्वक धोका पाएको व्यक्तिलाई कुनै सम्पत्ति कसैलाई हस्तान्तरण गर्न, वा कुनै व्यक्तिले कुनै सम्पत्ति राख्न सहमति दिन, वा जानाजानी धोका पाएको व्यक्तिलाई उसले नगर्ने वा नगर्ने कुनै काम गर्न वा नगर्न प्रेरित गर्छ, र जुन कार्य वा छुटेको कारणले गर्दा त्यो व्यक्तिलाई शरीर, मन, प्रतिष्ठा वा सम्पत्तिमा क्षति पुग्छ वा पुग्न सक्छ, उसलाई "ठगी" गरेको भनिन्छ।

स्पष्टीकरण - तथ्यहरूको बेइमान लुकाउनु यस धाराको अर्थ भित्र धोका हो।"

१२. यो उल्लेख गर्न सान्दर्भिक छ कि बिक्री लिखत अन्तर्गतका खरिदकर्ताहरूले बिक्री लिखतहरूको बारेमा कुनै गुनासो गरेका छैनन्। मोहम्मद इब्राहिम विरुद्ध बिहार राज्य २ को मामिलामा, अनुच्छेद २० देखि २३ मा, यस न्यायालयले यसरी ठहर गर्यो: "२०. जब कुनै सम्पत्तिको स्वामित्व दाबी गर्दै बिक्री लिखत कार्यान्वयन गरिन्छ, त्यस्तो बिक्री लिखत अन्तर्गत खरिदकर्ताले बिक्रेताले स्वामित्वको झूटो प्रतिनिधित्व गरेर र जालसाजीपूर्वक उसलाई बिक्री लेनदेनबाट अलग हुन प्रेरित गरेर धोका दिएको आरोप लगाउन सम्भव हुन सक्छ। तर यस मामिलामा उजुरी खरिदकर्ताले गरेको होइन। अर्कोतर्फ, खरिदकर्तालाई सह-अभियुक्त बनाइएको छ।

२१. उजुरीकर्ताको यो भनाइ होइन कि कुनै पनि अभियुक्तले उसलाई झूटो वा भ्रामक प्रतिनिधित्व गरेर वा अन्य कुनै कार्य वा छुटेर धोका दिने प्रयास गरे, न त उसको यो भनाइ छ कि उनीहरूले उसलाई कुनै सम्पत्ति हस्तान्तरण गर्न वा कुनै व्यक्तिद्वारा त्यसलाई राख्न सहमति दिन वा जानाजानी उसलाई उसले नगर्ने वा नगर्ने कुनै काम गर्न वा नगर्न प्रेरित गर्न कुनै जालसाजी वा बेइमान प्रलोभन दिए। न त उजुरीकर्ताले यो आरोप लगाए कि पहिलो पुनरावेदकले बिक्री लिखतहरू कार्यान्वयन गर्दा उजुरीकर्ता भएको बहाना गरे। तसर्थ, यो भन्न सकिँदैन कि पहिलो अभियुक्तले दोस्रो अभियुक्तको पक्षमा बिक्री लिखतहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्य वा दोस्रो अभियुक्त खरिदकर्ता भएको कारणले, वा तेस्रो, चौथो र पाँचौं अभियुक्तहरू बिक्री लिखतहरूको सम्बन्धमा साक्षी, लेखक र स्ट्याम्प बिक्रेता भएको कारणले, उजुरीकर्तालाई कुनै पनि तरिकाले धोका दिए। २२. धारा ४१५ मा उल्लेख भए अनुसार ठगीका तत्वहरू नभेटिएकाले, संहिताको धारा ४१७, ४१८, ४१९ वा ४२० अन्तर्गत सजाय हुने अपराध भएको भन्न सकिँदैन।

स्पष्टीकरण

२३. जब हामी भन्छौं कि कुनै व्यक्तिले आफ्नो नभएको सम्पत्तिलाई आफ्नो सम्पत्ति भएको दाबी गर्दै बिक्री लिखत कार्यान्वयन गर्नु झूटो कागजात बनाउनु होइन र त्यसैले जालसाजी होइन, हामीले यस्तो कार्य कहिल्यै फौजदारी अपराध हुन सक्दैन भन्ने धारणा राखेको बुझ्नु हुँदैन। यदि कुनै व्यक्तिले आफ्नो नभएको थाहा हुँदाहुँदै सम्पत्ति बेच्छ र त्यसरी सम्पत्ति खरिद गर्ने व्यक्तिलाई ठग्छ भने, ठगिएको व्यक्ति, अर्थात् खरिदकर्ताले बिक्रेताले ठगीको जालसाजीपूर्ण कार्य गरेको उजुरी गर्न सक्छ। तर लिखत अन्तर्गत खरिदकर्ता नभएको तेस्रो पक्षले यस्तो उजुरी गर्न सक्दैन।"

(जोड दिइएको)

१२.१ यस मामिलामा, पुनरावेदकले चौथो उत्तरदातालाई कसरी धोका दिए र पुनरावेदकद्वारा बिक्री लिखतहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्यले चौथो उत्तरदातालाई शरीर, मन, प्रतिष्ठा वा सम्पत्तिमा कसरी क्षति पुर्यायो वा पुर्याउन सक्ने सम्भावना थियो भन्ने कुरा बुझ्न असम्भव छ। पुनरावेदकले चौथो उत्तरदाताको तर्फबाट बिक्री लिखतहरू कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य राखेका छैनन्। उनले चौथो उत्तरदाताको हक हस्तान्तरण गर्ने उद्देश्य राखेका छैनन्। पुनरावेदकले चौथो उत्तरदातालाई विवादित सम्पत्ति हस्तान्तरण गर्न वा हस्तान्तरण गर्न धोका दिएको कुनै आरोप छैन।

१३. उजुरीलाई सही मान्दा, भारतीय दण्ड संहिताको धारा ४१५ अन्तर्गत ठगीको अपराध

पुनरावेदक विरुद्ध प्रमाणित हुँदैन। यसबाहेक, चौथो उत्तरदाताले देवानी मामिला दायर गरेको मितिबाट दुई वर्षको समय पछि पहिलो पटक उजुरी दर्ता गरे। उजुरीमा, उनले यो तथ्य लुकाए कि देवानी मामिलाहरू पहिले नै दायर गरिएका थिए जसमा अस्थायी निषेधाज्ञाका लागि आवेदनहरू दिइएका थिए। जब स्वामित्वको बारेमा विवाद थियो, मामिला दायर गरेको दुई वर्ष पछि चौथो उत्तरदाताले फौजदारी कानूनलाई सक्रिय बनाउने कार्य कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग बाहेक अरू केही होइन।

१४. माथिको कुरालाई विचार गर्दै, पुनरावेदन सफल हुन्छ। मिति १ मार्च २०२३ को आक्षेपित फैसला र आदेश खारेज गरियो, र एफआईआर नं. १७७/२०२० जुन सुरुमा गोवाको पर्नेम पुलिस स्टेशनमा दर्ता गरिएको थियो र अब आर्थिक अपराध सेलको विशेष अनुसन्धान टोलीमा स्थानान्तरण गरिएको छ, र त्यसमा आधारित कारबाहीहरू पुनरावेदकको विरुद्धमा मात्र रद्द र खारेज गरियो। तदनुसार, पुनरावेदन माथिका सर्तहरूमा स्वीकृत गरियो। हामी स्पष्ट गर्छौं कि हामीले पक्षहरू बीचको विचाराधीन देवानी विवादको गुणदोषमा कुनै निर्णय गरेका छैनौं।

मामिलाको परिणाम: पुनरावेदन स्वीकृत।
†हेडनोटहरू तयार गर्ने: अंकित ज्ञान